

διόδος

ΕΞΑΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΛΟΓΟΥ & ΤΕΧΝΗΣ

ΤΙΜΗ: 6€

ISSN: 1792 - 1317

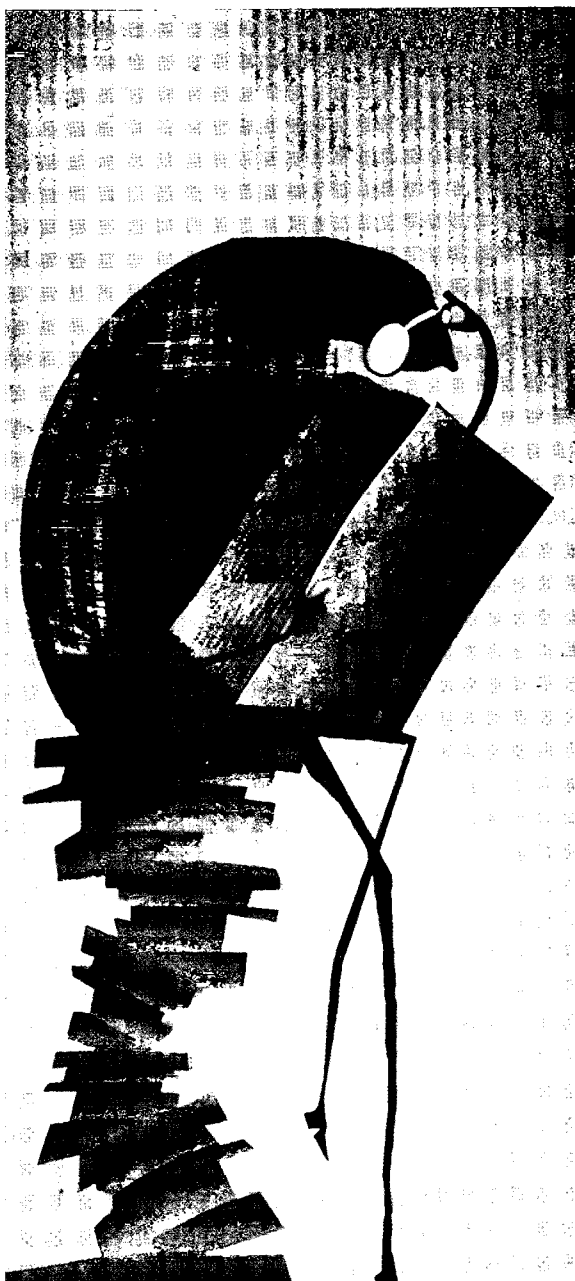
Περίοδος Α', Τεύχος 4, Σεπτέμβριος 2012

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΑΓΗΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΡΑΜΠΑΤΖΗΣ
ΝΑΣΟΣ ΒΑΓΕΝΑΣ
ΚΩΣΤΑΣ ΒΙΔΑΚΗΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΕΝΣ
Σ. Φ. ΓΑΛΗΝΗ
ΤΑΣΟΣ ΓΙΑΚΟΥΜΗΣ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΓΟΥΤΑΣ
ΣΩΤΗΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΕΞΑΔΑΚΤΥΛΟΣ
ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΕΞΑΡΧΟΥ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΑΖΗΣ
ΤΑΣΟΣ ΚΑΛΟΥΤΣΑΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΛΤΣΙΔΗΣ
ΗΛΙΑΣ ΚΕΦΑΛΑΣ
ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΚΟΨΑΧΕΙΛΗΣ
ΜΑΡΙΑ ΛΙΤΣΑΡΔΑΚΗ
ΕΛΕΝΗ ΜΕΡΚΕΝΙΔΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΑ ΜΠΑΚΑΛΗ
ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΣΒΑΝΤΗΣ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΕΤΡΟΥ
ΚΩΣΤΑΣ ΣΑΜΑΡΤΖΙΔΗΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΚΑΜΠΑΡΩΝΗΣ
ΣΩΤΗΡΙΑ ΣΤΑΥΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΣΥΦΙΛΤΖΟΓΛΟΥ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ
ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΣΦΥΡΙΔΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΑ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΟΥ
ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΣΙΑΜΠΟΥΣΗΣ
ΝΟΠΗ ΧΑΤΖΗΓΝΑΤΙΑΔΟΥ
ΗΡΑΚΛΗΣ ΧΑΤΖΗΩΑΝΝΙΔΗΣ

Γιώργος Άράγης

Κριτικός Πογοτεχνίας. Συνταξιούχος ιατρός.
Ζει στα Ιωάννινα.

Διαβάζοντας συλλογές ἐπίδοξων ποιητῶν

“Όταν ξεκινάει κανείς νά μιλήσει γιά ποιητές καί ποίηση, καλό εἶναι νά θυμίζει μερικά βασικά αὐτονόητα. Ὅτι δηλαδή αὐτός πού μιλάει, ὅπως καί κάθε ἄλλος, δέν ἔχει τό ἀλάθητο, ἀπλῶς λέει τή γνώμη του –μιά γνώμη πού κρίνεται ἄλλωστε ἀπό τό ἀναγνωστικό κοινό. Ἐπειτα ὅτι οἱ ποιητές εἶναι ἐρευνητές στό εἶδος τους, ἔτσι πού οὐδείς γνωρίζει καλύτερα ἀπό τούς ἴδιους τό ἐρευνητικό πεδίο στό ὁποῖο ἐργάζονται κάθε φορά. Κι ἀκόμα ὅτι μαθαίνουμε πάντα ὑστερόχρονα τίς πραγματώσεις τους, ἀπό ὅ,τι ἔχουν δημοσιέψει καί ὄχι ἀπό τίς ἔκτοτε ἐρευνητικές τους προσπάθειες πού τ’ ἀποτελέσματά τους μένουν ἀκόμα ἀδημοσίευτα. Συνεπῶς δέν γνωρίζουμε πού βρίσκονται ποιητικά ὅταν ἀναφερόμαστε στά δημοσιευμένα κείμενά τους.

Ἔρχομαι τώρα στό θέμα μου. Ἀπό τίς ἑκατοντάδες ποιητικές συλλογές νέων ἢ νεότατων ποιητῶν, πού ἔχω λάβει τήν τελευταία δεκαετία¹, μποροῦν νά βγοῦν ὀρισμένα γενικά ἐξαγόμενα.

Ἐνα πρῶτο εἶναι ὅτι οἱ νέοι ποιητές στέλνουν τά βιβλία τους θέλοντας ν’ ἀκούσουν κάποιον νά μιλήσει, κι ἄν εἶναι δυνατόν δημόσια, γιά τά γραφτά τους. Κάποτε τό λένε εὐθέως, ἀλλά συνήθως τό ὑποδηλώνουν μέ τά στοιχεῖα πού συνοδεύουν τίς ἀφιερώσεις τους –διευθύνσεις, τηλεφῶνα, ἡ-μείλ. Ἀλλά καί χωρίς αὐτά τά στοιχεῖα, ἀπό μόνο τό γεγονός ὅτι ταχυδρομοῦν τά βιβλία τους τήν ἴδια προσδοκία ὑποδηλώνουν. Εἶναι φανερό πῶς αἰσθάνονται στό περιθώριο καί κάνουν σήματα πρὸς τούς ἀνθρώπους πού εἶναι κάπως γνωστοί νά τούς προσέξουν. Αὐτό δείχνει, πιστεύω, καί ἡ ἐπιμονή τους νά στέλνουν τίς συλλογές τους κι ὅταν δέν παίρνουν καμιά ἀπάντησι. Προσωπικά σπάνια ἀπαντῶ μ’ ἕνα σύντομο γράμμα, ἀλλά ποτέ δέν παραλείπω νά ξεφυλλίζω καί νά κοιτάζω τά γραφόμενα. Μέ τήν εὐκαιρία θέλω νά εὐχαριστήσω τούς νέους ποιητές γιά τά βιβλία πού στέλνουν.

Ἐνα ἄλλο ἐξαγόμενο ἀφορᾷ τή γλώσσα τῶν κειμένων. Στόν τομέα τῆς

¹ Λέω τήν τελευταία δεκαετία γιά νά ἔχουμε ἕνα σχετικά πρόσφατο καί ταυτόχρονα ἐπαρκές, χρονικό διάστημα.

γλώσσας παρατηρείται αρκετή διαφοροποίηση. Ένα μεγάλο ποσοστό έχει πολύ καλή γλωσσική κατάρτιση και γράφει στρωτά, με αρκετή άνεση, αποφεύγοντας τις δημόσιες κοινοτοπίες και τα ήχηρά του συρμού. Από τ' άλλο μέρος ένα επίσης μεγάλο ποσοστό βασίζεται στην αγοραία ρητορική του δημόσιου λόγου, με φανερή κάποτε την επίδραση της άκαμπτης τηλεοπτικής γλώσσας. Έδω βλέπει κανείς και μία κάποια απόκλιση προς τη λογιοσύνη, με ανάλογη λεκτική σύνθεση των κειμένων.

Στόν τομέα του θεματικού προσανατολισμού παρατηρούνται επίσης ποικίλες τάσεις. Προηγούνται με μεγάλη διαφορά τα έρωτικά θέματα, είτε ως αίτημα, είτε ως έρωτική μοναξιά, είτε ως νοσταλγία περασμένων στιγμών, είτε ως παράπονο και διαμαρτυρία που φτάνει κάποτε ως την όργη. Μετά τα έρωτικά έρχονται τα ιδεολογικά-άνθρωπιστικά, με ανάλογη προς τό δημόσιο λόγο ρητορική απόκλιση και κριτικό πνεύμα. Έντονη είναι ιδίως η τάση να σπλητευτούν τα κακά του σύγχρονου κόσμου. Σε μερικές συλλογές μπορείς να ανιχνεύσεις στοιχεία που συναντούμε σε δημοσιογραφικές επιφυλλίδες ή άρθρα. Ακολουθούν σε μικρότερο ποσοστό τα φιλοσοφικά θέματα –ελεύθερες σκέψεις και ερωτήματα πάνω στη φύση των πραγμάτων, της αλήθειας, των αξιών, κτλ. Έχουμε τέλος τα ύπαρξιακά θέματα, ανησυχία για τό εγώ που φτάνει ως τα σύνορα κάποτε της αγωνίας: τί θέλω, τί μ' ενδιαφέρει, τί κάνω...

Στόν τομέα της τεχνοτροπίας κυριαρχεί ο έλευθερος στίχος. Θά έλεγα ολοκληρωτικά, αν δέν υπήρχαν αρκετές περιπτώσεις πεζομορφης γραφής και επίσης λίγοι ποιητές, μετρημένοι στά δάχτυλα, που θητεύουν στόν έμμετρο ή καλύτερα στόν έλευθερωμένο στίχο.

Ό,τι όμως αξίζει να προσέξουμε περισσότερο είναι αυτά που συμβαίνουν στόν έκφραστικό τομέα. Στόν τομέα της έκφρασης, στην πλειονότητα των γραφτών, έχουμε μεγάλη κατάχρηση αφηρημένων έννοιων και ακραίων μεταφορών. Για να φανεϊ καλύτερα τί έννοω θά παραθέσω ένδεικτικά τρεις φραστικές ένότητες.

- α) «Εσχατοι αναχωρούν
από τις παραβιασμένες λέξεις των προορισμών τους.»
- β) «Ακούραστη αναδίφηση του πεπρωμένου
Έ καταβύθιση της σκέψης
ανακαλύπτει μία νέα ικμάδα
στις πετρωμένες επιφάνειες του λόγου»
- γ) «Ένας άφθαρτος μεταπράτης
αγόρασε στόφα άνοχης–
–Αυτή είναι η κυρίως κόψη, Αναστάσιε; Ρώτησε τό αντίγραφο
έξαντλώντας την προμήθεια του Πάθους»

Στόν τομέα της έκφρασης, στην πλειονότητα των γραφτών, έχουμε μεγάλη κατάχρηση αφηρημένων έννοιων και ακραίων μεταφορών.

ΚΡΙΤΙΚΗ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΑΓΗΣ

Θά ήθελα νά πῶ σχετικά πώς οἱ ἀφηρημένες λέξεις διαθέτουν κατεξοχὴν διανοητικὴ φόρτιση καὶ ἐλάχιστη ἢ καθόλου ἐμπειρικὴ-συγκινησιακὴ. Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ ἀπευθύνονται κατὰ κύριο λόγο στὴ νόηση καὶ ὄχι στὴν αἰσθαντικότητά τοῦ ἀναγνώστη. Ὁ ἀναγνώστης δυσκολεύεται νά παρακολουθήσει ἓνα λόγο πού δέν βάζει σέ κίνηση τὴν ἐμπειρικὴ παρουσία του. Ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος οἱ ἀκραῖες μεταφορές, παρομοιώσεις κτλ., παρουσιάζουν ἔντονη φυγόκεντρη τάση, τείνοντας νά αὐτονομηθοῦν ἀπὸ τὸ φραστικὸ πλέγμα τοῦ λόγου.

Μέ συνέπεια ὁ ἀναγνώστης νά δυσκολεύεται νά ἀναγνωρίσει τὴ συμφραστικὴ σχέση τῶν λέξεων μεταξύ τους. Ὅταν ὁ ποιητὴς χρησιμοποιεῖ συχνά ἀφηρημένες ἔννοιες καὶ ἀκραῖες μεταφορές καθιστᾶ δυσχερὴ τὸν εἰρμό τοῦ λόγου κι ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη εἶναι σάν νά γυρίζει τὴν πλάτη στὸν ἀναγνώστη. Στὴ φράση, π.χ., «Ἐνας ἀφθαρτος μεταπράτης/ ἀγόρασε στόφα ἀνοχῆς», δέν φαίνεται νά ὑπάρχει ὑπολογί-

σιμη ἀλληλεγγύη ἀνάμεσα στίς λέξεις τοῦ κάθε στίχου καὶ ἀνάμεσα στίς ἐνότητες τῶν δύο στίχων. Τὸ ἐπίθετο π.χ. «ἀφθαρτος», ὡς προσδιοριστικὸ τοῦ οὐσιαστικοῦ «μεταπράτης», παρουσιάζει ἐξαιρετικὴ συμφραστικὴ ἀντίσταση. Πού θά πεῖ ὅτι οἱ δύο λέξεις δέν συνεργάζονται πρὸς ἓνα ἐνιαῖο περιεχόμενο. Οὔτε, ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος, ἀνταποκρίνονται, στοιχειωδῶς ἔστω, στὴν αἰσθαντικότητά τοῦ ὑποκειμένου. Τελικά, ἐφόσον αὐτές οἱ λέξεις δέν συμφράζονται, δέν δένονται μεταξύ τους ἀποκλείοντας τὴν ἀναγνωστικὴ ἐπικοινωνία. Νά σημει-

ωθεῖ ἀκόμα πώς οἱ ἀκραῖες μεταφορές στὴν πλειονότητά τους δέν παρουσιάζονται ὡς αὐθόρμητες ἐκφορές, ὅπως θά περίμενε κανεὶς σ' ἓνα ποιητικὸ κείμενο, ἀλλὰ ὡς λογικὲς ἐπινοήσεις. Μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ἀποτελοῦν κατασκευές ἀπὸ πρόθεση, οἱ ὁποῖες θέλουν νά δίνουν τὴν ἐντύπωση ἑνός ἀκραῖα «πρωτότυπου» περιεχομένου. Ἐνέργεια μᾶλλον ἀντιποιητικὴ, ἄσχετη πρὸς τὴν περιβόητη «σκοτεινότητα» τῆς μοντερνιστικῆς ἔκφρασης πού εἶναι προϊόν διαφορητικοῦ προσανατολισμοῦ ἀπέναντι στό ποιητικὸ ἀντικείμενο. Γιατί ἐδῶ ὁ λόγος μαρτυρεῖ

τὴν ἠθελημένη κατασκευὴ καὶ τὸ κείμενο δέν πείθει γιὰ τὴ γνησιότητά του. Ἔτσι ὁ, κατὰ Μπωντλαίρ, «ὑποκριτὴς – ὅμοιος –ἀδελφός» τοῦ ποιητῆ, δηλαδή ὁ ἀναγνώστης, παίρνει εἶδηση περὶ τίνος πρόκειται καὶ δέν ἀνταποκρίνεται θετικά στὰ γραφόμενα. Θά ἔλεγα τελικά πώς ἡ κατάχρηση ἀφηρημένων λέξεων καὶ τραβηγμένων ὡς τὴν ἀκαταληψία μεταφορῶν ἀποτελοῦν στοιχεῖα πού δυσκολεύουν, ἂν

δέν κλείνουν, τὸ δρόμο πρὸς τὴν ποίηση. Θά μιλοῦσε ἴσως κανεὶς γιὰ παρεξηγημένο ὑπερρεαλισμὸ. Μιά τέτοια τάση ὑπάρχει, ἀλλὰ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἀφηρημένη χρήση τοῦ λόγου. Ὁ παρεξηγημένος ὑπερρεαλισμὸς καταφεύγει συνήθως σέ ὄνειρικές κατασκευές, σέ μιὰ τεχνητὰ ὄνειρική καὶ παράλογη τάξη πραγμάτων. Τὸ βλέπουμε αὐτὸ καὶ σέ ἠλικιωμένους ποιητές, πού ἔχουν ἐξαντλήσει τὰ ἀποθέματά τους καὶ αὐτοεπιαναλαμβάνονται. Οὔτε ὅμως στὴν περίπτωση αὐτὴ ἔχουμε πειστικὸ ἐκφραστικὸ ἀποτέλεσμα. Πάντως δέν ὑπάρχουν μόνο

οί παραπάνω τάσεις στους νέους ποιητές. Έχουμε μια υπολογίσιμη μερίδα που χειρίζεται εμπειρικά το λόγο και βρίσκει τον τρόπο να απευθύνεται στην εμπειρική ένδοξα και το θυμικό του αναγνώστη, είτε περιγραφικά είτε υποβλητικά είτε αλλιώς.

Ένα άλλο καίριο ζήτημα έχει να κάνει με το έγώ των ποιητών. Όλοι έχουμε ένα έγώ. Κοιτάζοντας τα γενικά εξαγόμενα από την επισκόπηση των ποιητικών συλλογών της δεκαετίας που προανέφερα, παρατηρώ ότι συχνά το έγώ δεν αποτελεί το ερευνητικό αντικείμενο των νέων ποιητών. Στά ερωτικά και στά ιδεολογικά κείμενα π.χ. ο προσανατολισμός του υποκειμένου είναι συχνά φυγόκεντρος, δηλαδή έξωστρεφής. Η φορά του λόγου είναι από το έγώ προς το έσύ ή στο έσεϊς. Φυσικά έχουμε πολλούς ποιητές που είναι προσανατολισμένοι προς το έγώ τους. Το ζήτημα όμως είναι πώς; Στο σημείο αυτό θέλω να πω ότι οί άνθρωποι, και φυσικά οί ποιητές, δεν έχουν τίποτε πιο πρωτότυπο, πιο βαθύ και πιο ποιοτικά μοναδικό από τον έαυτό τους. Όλες οί αξίες που έχει κατακτήσει ή ανθρωπότητα έδω και χιλιετίες έχουν πηγάζει από τή μήτρα του βαθιού έγώ. Θα πρέπει όμως να γίνει όρισμένη σχηματική διάκριση ανάμεσα σε δυό επίπεδα του έγώ, σ' ένα πρώτο υπερκείμενο και σ' ένα δεύτερο υποκείμενο. Το πρώτο χαρακτηρίζεται από τάση φιλαυτίας και αυτουπεράσπισης. Αυτός που γράφει το ποίημα κατέχεται από τήν ιδέα ότι έχει το δίκαιο με το μέρος του και το υπερασπίζεται. Στην πραγματικότητα υπερασπίζεται το έγώ του, όσο κι αν βασίζεται σε εύλογοφανή αντικειμενικά στοιχεία ή εκφράζεται με πλάγιους τρόπους. Στην περίπτωση αυτή, κάτι συχνό στους ποιητές για τους όποιους μιλάω, έχουμε να κάνουμε μ' ένα έγώ λίγο πολύ ιδιοτελές. Το δεύτερο επίπεδο του έγώ είναι εκείνο που σχετίζεται με τά βαθιά νερά τής ύπαρξης ή με «τίς ρίζες τής υπάρξεως»,

για να θυμηθώ τον Τέλλο Άγρα. Το ζήτημα βέβαια είναι ότι ή κατάδυση στα βαθιά νερά τής ύπαρξης δεν είναι καθόλου εύκολη. Θεωρητικά είναι εύκολο να πει κανείς πώς, για τήν κατάδυση αυτή, χρειάζεται να απελευθερωθείς από τίς έξωγενείς ιδέες σου και παραπέρα από το ακόμα δυσκολότερο: να παρακάμψεις τον έμφυτο δικηγόρο σου. Αυτόν τον συνήγορο του έαυτού μας που όλοι έχουμε μέσα μας και που έδρεύει στο άσυνείδητο και γι' αυτό είναι δυσκολότατο να τον έλέγξει κανείς. Το βαθύ έγώ πάντως δεν φαίνεται να είναι κάτι εύκρινες, που καταδύεται κάποιος στη σφαίρα του και το συλλαμβάνει σαν καθαρό θέαμα. Αμφιβάλλω αν υπήρξε κι ένας άνθρωπος ποτέ ό οποίος να γνώρισε απόλυτα τον έαυτό του. Σημασία έχει ώστόσο ή φορά τής κατάδυσης προς το βάθος εκείνο όπου βασιλεύει ό ανιδιοτελής έγωτισμός, από τον όποιο πηγάζει, για να θυμηθώ τον Έλύτη, ή «άφιλόκερδη φωνή τής ψυχής του ποιητή»². Σημασία, λοιπόν, έχει ό προσανατολισμός προς το βαθύ έγώ, αυτό είναι το πρώτο ζητούμενο, τά άλλα αφήνονται στην όποια δυνατότητα του καθενός. Έτσι, για να έρθω τώρα στο θέμα μου, θα είχα να πω ότι ένας τέτοιος προσανατολισμός μόλις ανιχνεύεται σε λίγες ποιητικές συλλογές από αυτές που διάβασα τά τελευταία δέκα χρόνια.

Κλείνοντας αυτό το κειμενάκι, θα ήθελα πω, αν δεν έγινε ήδη σαφές, ότι τά παραπάνω σχόλια έχουν προκύψει από το σύνολο των ποιητικών συλλογών που διάβασα. Μέσα σ' αυτό το σύνολο ξεχωρίζουν όρισμένες θετικότερες προσπάθειες. Έτσι συνέβαινε πάντα, μέσα από τή συνολική προσπάθεια έβγαινε το ποιητικό κέρδος. Όλοι όμως όσοι μετέχουν σ' αυτή τήν προσπάθεια είναι έργατες τής ποίησης και τους αξίζει κάθε έπαινος.

²Όδυσσέας Έλύτης, «Η λυρική τόλη του Άνδρέα Κάλβου», Άνοιχτά καρδιά, Άσπερίας, Αθήνα 1974, σ. 96.